

מונח

הפת"ח

הגדרה

תנועת הפת"ח ('חרפת תחריר פלסטיין', התנועה לשחרור פלסטיין) הינה תנועה לאומית פלסטינית אשר הפכה לגורם הדומיננטי ביותר בתוך ארגון אש"ף, המוכר כ"כנציג הלגיטימי הבלעדי של העם הפלסטיני" מאז שנות השבעים.

תנועה הפת"ח הייתה מפלגת השלטון הדומיננטית בתוך הרשות הפלסטינית (רש"פ) מאז הקמתה (1995), ועד לבחירות למועצה המחוקקת של הרש"פ (1/06) בהן התנועה איבדה את הרוב שהיה לה ואת הזכות להרכיב את הממשלה.

רקע היסטורי

תנועה הפת"ח הוקמה בכווית ב-1959 על ידי קבוצה של פליטים פלסטינים אשר בראשם יאסר ערפאת, נוכח אכזבה גוברת מן ההנהגה הפלסטינית המסורתית ומשליטי מדינות ערב שלא קידמו את פתרון הבעיה הפלסטינית. התנועה זוהתה עם דוקטרינת המאבק המזויין שפיתחה (ר' להלן).

הקמתו של אש"ף (5/64) ביוזמת מצרים ומדינות ערב היוותה אתגר עבור הפת"ח. אש"ף התיימר לייצג את הפלסטינים בפזורה כארגון הגג של הארגונים הפוליטיים הפלסטינים, אולם היה כבול במידה רבה לפטרונות המצרית. כתגובה להקמת אש"ף, ביצעה הפת"ח את פעולתה המבצעית הראשונה נגד מטרות ישראליות (1/65).¹

אחרי תבוסת צבאות ערב במלחמת '67, אש"ף השתחרר במידה רבה מתלותו במצרים ושאר מדינות ערב, והחל צובר פופולריות ולגיטימיות בקרב הפלסטינים. בשנת 1968, השתלטה תנועת הפת"ח על הארגון. מנהיג ומייסד הפת"ח, יאסר ערפאת, נבחר ליו"ר הוועד הפועל של אש"ף (2/69).² בכך הפת"ח הפכה לגורם הדומיננטי ביותר בתנועה הלאומית הפלסטינית.

בוועידת רבאט (10/74) הוכר אש"ף ע"י מדינות ערב כנציג הלגיטימי והבלעדי של העם הפלסטיני. כעבור כחודש, כאשר הוזמן ערפאת לנאום בעצרת הכללית של האו"ם (11/74), מעמדו זה של אש"ף הוכר גם ע"י האו"ם והוא זכה למעמד של משקיף באו"ם. התפתחויות אלו העצימו את יוקרתה וכוחה של הפת"ח. בהצהרת העקרונות (9/93), הכירה גם ישראל באש"ף כנציג הלגיטימי הבלעדי של העם הפלסטיני.

בעקבות הקמת הרשות הפלסטינית (הרש"פ), חזרה חלק מן הנהגת הפת"ח בפזורה (להלן פת"ח "חוץ") לגדה המערבית ורצועת עזה והפת"ח הפכה למפלגת השלטון הדומיננטית ברש"פ לנוכח שליטתה במועצה המחוקקת ובממשלה. לאחר ניצחון החמאס בבחירות למועצה המחוקקת (1/06), איבדה הפת"ח את הדומיננטיות המוחלטת שהייתה לה ברש"פ.

אידיאולוגיה

מאז השתלטותה של הפת"ח על אש"ף, הפכה דרכה של הפת"ח לדרכו של אש"ף ולדרכה של התנועה הלאומית הפלסטינית כולה.

הפת"ח פיתחה את דוקטרינת המאבק המזויין (ר' גם אתוס המאבק), אשר משתקפת באמנה הלאומית הפלסטינית של אש"ף (תוקנה ב-1968 אחרי השתלטות הפת"ח): יש לשחרר את פלסטין ולחסל את מדינת ישראל; אין להכיר בישראל או בזכויותיו של העם היהודי להגדרה עצמית בפלסטין המנדטורית; הדרך לשחרור פלסטין היא דרך מאבק מזויין נגד יעדים ישראליים בארץ ובעולם.

"תוכנית השלבים" (6/74) של אש"ף קובעת כי הארגון ישלוט על כל חלק מחלקי פלסטין שישוחרר במטרה להמשיך את המאבק בישראל. יש שטענו שהייתה זו הוכחה לכך שהארגון יהיה מוכן לשקול פשרה טריטוריאלית, בשל הבנתו כי חיסול ישראל אינו עומד על הפרק.

¹ ב-1 בינואר 1965 ניסה הפת"ח, ללא הצלחה, לפגוע במוביל הארצי. התאריך בו בוצעה הפעולה נחשב בארגון כיום היווסדו.

² Anat N. Kurz, *Fatah and the Politics of Violence: The Institutionalization of a Popular Struggle*, (Tel Aviv: Jaffe Center for Strategic Studies, 2005), p. 46.

בהכרזת העצמאות הפלסטינית באלג'יר (11/88), אשר הסתמכה על החלטת העצרת הכללית 181 ואזכרה את החלטה 242 (ר' החלטות 242 ו-338), קיבל הארגון לראשונה את עיקרון שתי מדינות לשני עמים. בהצהרת העקרונות (9/93), הכיר אש"ף במדינת ישראל והתנער מדרך הטרור. בהיותו הגוף הדומיננטי באש"ף, ניצבה הפת"ח בחזית המגעים עם ישראל שהתנהלו במסגרת תהליך אוסלו.

מבנה התנועה ומוסדותיה

- **הוועד המרכזי** – הזרוע המבצעת של פת"ח. הוועד כפוף רשמית לוועידה הכללית, אולם למעשה הוא הגוף הדומיננטי בתנועה. הוועד הוא מעין 'מועדון סגור' השמור למייסדי הפת"ח ולמקורבים אליהם.
- **הוועידה הכללית** – "הפרלמנט" של הארגון ולכאורה הסמכות המרכזית של התנועה. הוועידה אמורה למנות את חברי המוסדות הרשמיים האחרים בפת"ח. חברים בה כשלוש מאות עד חמש מאות פעילים, אף כי כשהתכנסה בפעם האחרונה (89') השתתפו בה מעל אלף פעילים.
- **המועצה המהפכנית** - זהו גוף הביניים בתנועה, בין הוועידה הכללית לוועד המרכזי, מעין פרלמנט מצומצם. גוף זה מונה כ-75 חברים, חלקם נבחרים על ידי הוועידה הכללית וחלקם מונו על ידי ערפאת ומקורביו.³

מאז מותו של ערפאת, אין מזכ"ל הפת"ח מחזיק גם בתפקידים של יו"ר אש"ף ויו"ר הרש"פ. פארוק קדומי (ממייסדי התנועה, וראש המחלקה המדינית של אש"ף) נבחר למזכ"ל הפת"ח אחרי מות ערפאת. יחד עם זאת, אבו מאזן אשר מכהן כיו"ר אש"ף ויו"ר הרש"פ, מונה לאחרונה כ"מפקד העליון" של התנועה, מינוי שלו זכה בעבר גם ערפאת.⁴ סמכויותיו של המפקד העליון של הפת"ח אינם ברורים בהשוואה למזכ"ל.

החאבקים והפיצול בפת"ח

מאז תחילת ההתקוממות הפלסטינית (10/00) הוחרפו מאבקי הכוחות הפנימיים בפת"ח. מאבקי הכוחות המרכזיים בארגון הם (1) בין "המשמר הוותיק" המזוהה עם אבו מאזן ואבו עלא לבין אנשי "המשמר החדש" המזוהים עם מרוואן ברגותי;⁵ (2) בין הנהגת הפת"ח "חוץ" שמייצג קדומי, לבין הנהגת הפת"ח "בפנים" בראשות אבו מאזן.⁶

על רקע מאבקים אלה והביקורת על שחיתות חברי הפת"ח במוסדות השלטון, התקשה הפת"ח לגבש רשימת מועמדים מאוחדת למועצה המחוקקת הפלסטינית,⁷ דבר אשר תרם לתבוסת התנועה בבחירות לחמאס (1/06).

המאבקים בפת"ח הביאו לפיצול בארגון ולהיווצרותם של שורה של ארגונים מושימים, המזוהים עם הפת"ח, שאינם נמנים על המוסדות הרשמיים של התנועה. ביניהם: "התנטיים" (תנזים), "גדודי חללי אל-אקצה", "פת"ח הביטחון המסכל", "פת"ח המודיעין הכללי", "פת"ח הוועד המרכזי", "פת"ח חיזבאללה" וגם ארגונים המקורבים לחמאס או לג'יהאד האיסלאמי.⁸

מקורות נוספים

- מילשטיין, מיכאל, **בין מהפכה ומדינה: הפתח והרשות הפלסטינית**, תל אביב, מרכז משה דיין, 2004.
- Rubin, Barry, **The Transformation of Palestinian Politics: From Revolution to State-Building**, London, Harvard University Press, 1999.
- Brown, Nathan J. **Palestinian Politics after the Oslo Accords**, Berkeley, University of California Press, 2003.

³ גיא בכור, "פתח", **לקסיקון אש"ף**, (תל אביב: משרד הביטחון, 1991), ע' 281.

⁴ אודות בחירתו של קדומי לראשות הפת"ח ר' עמירה הס, **הארץ**, 11/11/04. אבו מאזן מונה יו"ר הוועד הפועל של אש"ף מיד עם מותו של ערפאת (11/04) ולראשות הרש"פ בבחירות מיוחדות שהתקיימו בשטחי הרשות הפלסטינית (9/1/05). אודות החלטה למנות את אבו מאזן למפקד העליון של התנועה ר' יששכרוף, **הארץ**, 13/11/06.

⁵ שמואל בר, **המנהיגות הפלסטינית בעידן שלאחר ערפאת**, (מ.ל.מ) מרכז המידע למודיעין ולטרור, 2004. [למסמך לחצו כאן](#).

⁶ ר' משבר ייצוג חריף בתנועה הלאומית הפלסטינית.

⁷ "המשמר החדש" הציע רשימה עצמאית לבחירות לפרלמנט של הפת"ח (11/05), לקראת הבחירות למועצה המחוקקת (1/06), אולם לבסוף היא בוטלה והפת"ח רץ לבחירות למועצה המחוקקת בתור רשימה אחת. ר' רגולר, **הארץ**, 27/11/05.

⁸ ר' רגולר, **הארץ**, 29/11/05.

- Anat N. Kurz, **Fatah and the Politics of Violence: The Institutionalization of a Popular Struggle**, Tel Aviv, Jaffe Center for Strategic Studies, 2005.

סוף.